

Funkcjonalizm, behawioryzm jako podejścia badawcze w nauce o polityce społecznej

Dr hab. Ryszard Szarfenberg

Typy wyjaśnień przydatne w naukowej interpretacji zjawisk społecznych

- 1) nomologiczne, odwołujące się do praw obowiązujących w danych naukach;
- 2) genetyczne, ukazujące sposób kształtowania się faktu, łańcuch przyczynowo–skutkowy tkwiący u jego podstaw;
- 3) przyczynowo–skutkowe, wskazujące na bezpośrednie i główne przyczyny zdarzenia, a pomijające przyczyny pozostałe;
- 4) strukturalne, szukające miejsca faktu w systemie faktów społecznych;
- 5) funkcjonalne, określające ważność zjawiska na drodze ustalania funkcji pełnionych przez zjawisko w systemie;
- 6) hipotetyczne.

Cztery główne znaczenia pojęcia funkcji

- Funkcja jako
 1. **Relacja**, np. współzależność, wzajemne oddziaływanie, funkcja w rozumieniu matematycznym
 2. **Działania (roli w systemie)**, np. funkcjonować, działać w pewien sposób, działanie charakterystyczne, właściwe dla danej całości, działanie części w kontekście całości (organizm, organy, system i funkcje, analogie biologiczne, równowaga systemu)

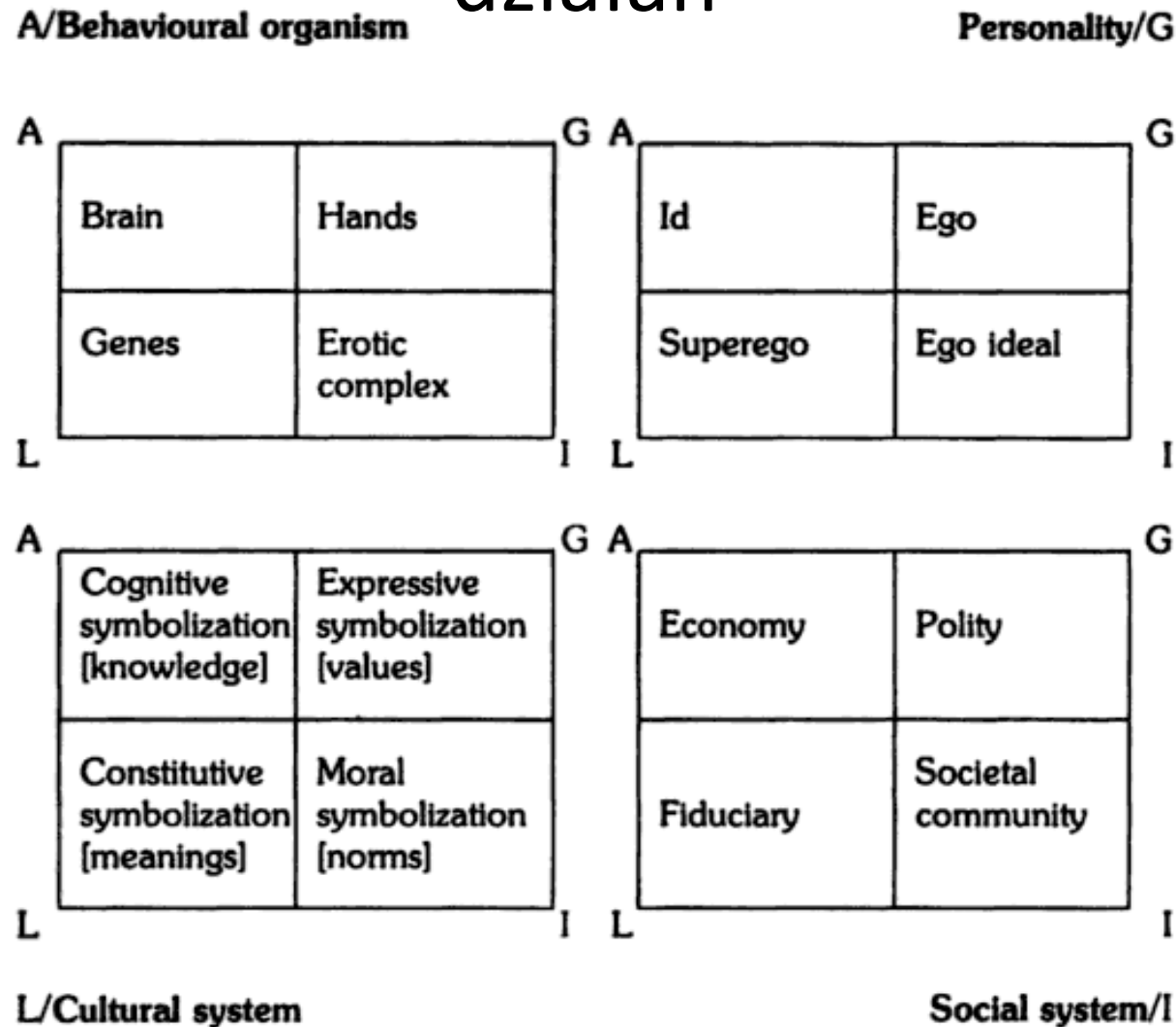
Cztery główne znaczenia pojęcia funkcji

- Funkcja jako
 3. **Cel**, działanie celowe, założone funkcje np. funkcją (założoną) polityki społecznej jest ograniczanie ubóstwa, niesprawiedliwości i dezintegracji
 4. **Skutek**, konsekwencje, rezultaty, następstwa, np. jawne, ukryte; zamierzone, niezamierzone; funkcjonalne, dysfunkcjonalne, pozafunkcjonalne w stosunku do adaptacji, modyfikacji systemu (R.K. Merton)

Dwa rodzaje funkcji w socjologii

- **(Eu)funkcje** – zjawiska o różnej naturze i postaci przyczyniające się do trwania, harmonii, integracji większej całości, w której skład wchodzi (system)
- **Dysfunkcje** - zjawiska o różnej naturze i postaci destabilizujące, szkodzące, zagrażające trwaniu, harmonii, integracji całości (systemu), w której skład wchodzi (Robert K. Merton)

Funkcjonalizm Talcotta Parsonsa – system działań

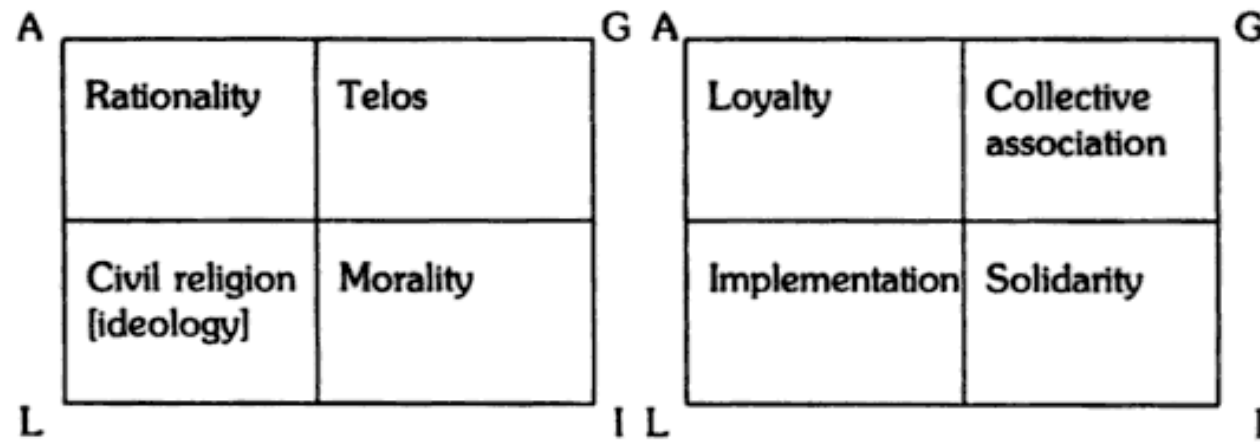
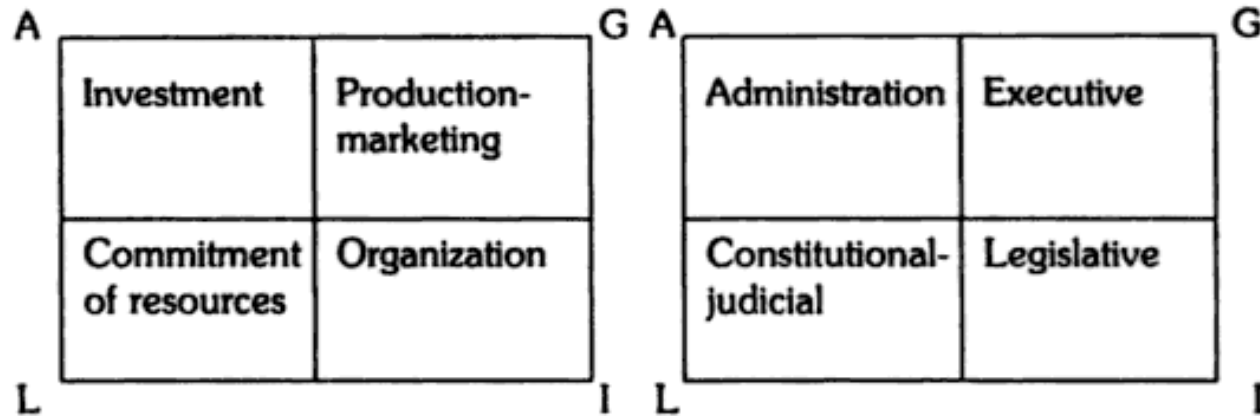

- A *adaptation*, czyli *adaptacja*,
- G *goal attainment*, czyli *osiąganie celów*,
- I *integration*, czyli *integracja wewnętrzna*,
- L *latency*, co tłumaczy się jako system podtrzymywania wzorów i redukowania napięć.

Funkcjonalizm Talcotta Parsons – system społeczny

A/Economy

Polity/G

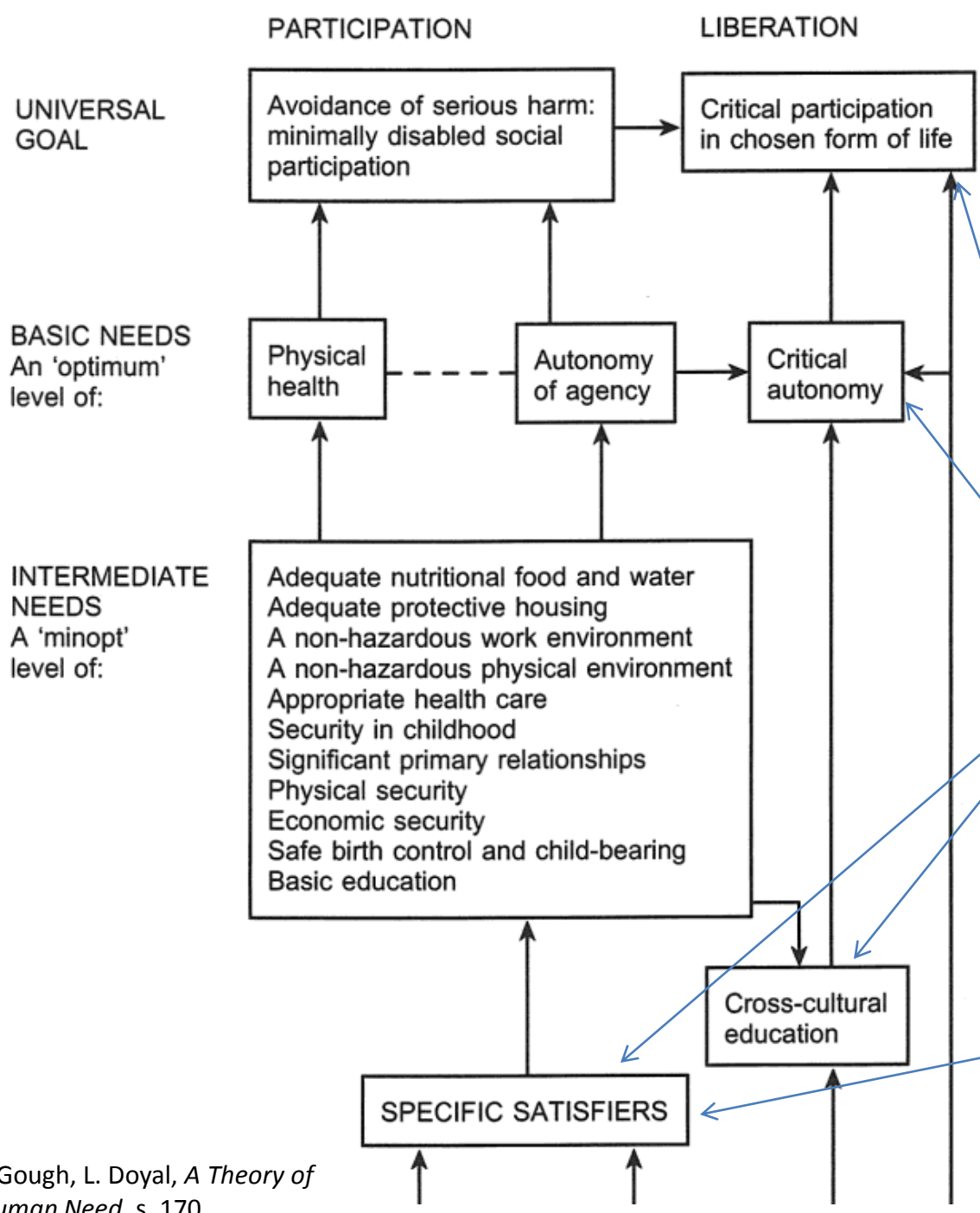

L/Fiduciary

Societal community/I

Wymogi funkcjonalne - potrzeby

- Potrzeby, wymogi, niezbędne warunki egzystencji, wymogi konieczne do przetrwania, podstawowe potrzeby
 - W stosunku do systemu społecznego, społeczeństwa („podstawowe potrzeby” organizmu społecznego, niezbędne dla jego równowagi, integracji)
 - W stosunku do małych grup społecznych
 - W stosunku do jednostek

Teoria potrzeb człowieka z
uwzględnieniem
wymogów funkcjonalnych
(niezbędnych społecznych
warunków)

**SPOŁECZNE WARUNKI
NIEZBĘDNE DLA
ZASPOKOJENIA POTRZEB**

- Dla optymalizacji:**
- wolność negatywna
 - Wolność pozytywna (prawa dostępu do konkretnych zaspokajaczy)
 - Uczestnictwo polityczne

W języku funkcjonalizmu ↑ *uniwersalne*
wymogi funkcjonalne

- Uniwersalne:**
- produkcja
 - reprodukcja
 - Przekazywanie kultury
 - Władza polityczna

Wymogi funkcjonalne równowagi społecznej

- **LUDNOŚĆ**, istotne jest więc zdrowie i prokreacja („bez ludzi nie ma społeczeństwa”)
- **SPECJALIZACJA I STRATYFIKACJA**, czyli wyodrębnione role i system ich przypisywania różnym ludziom oraz różnice wynagradzania i prestiżu („Bez specjalizacji nie ma działania, a bez działania nie ma społeczeństwa”)
- **SOLIDARNOŚĆ, SPÓJNOŚĆ, INTEGRACJA SPOŁECZNA** – więzi utrzymujące społeczeństwo jako całość, których źródłem może być współzależność gospodarcza i wspólna kultura
- **ZAPEWNIENIE CIĄGŁOŚCI KULTUROWEJ**, co wymaga systemu komunikowania i socjalizacji (m.in. uczenie dzieci języka i właściwego zachowania), jak i skutecznych środków kontroli zachowań dewiacyjnych

H. Wilensky

Przy każdym z wymogów można wskazywać rolę polityki społecznej, w ten sposób tworzone są jej funkcjonalistyczne wyjaśnienia

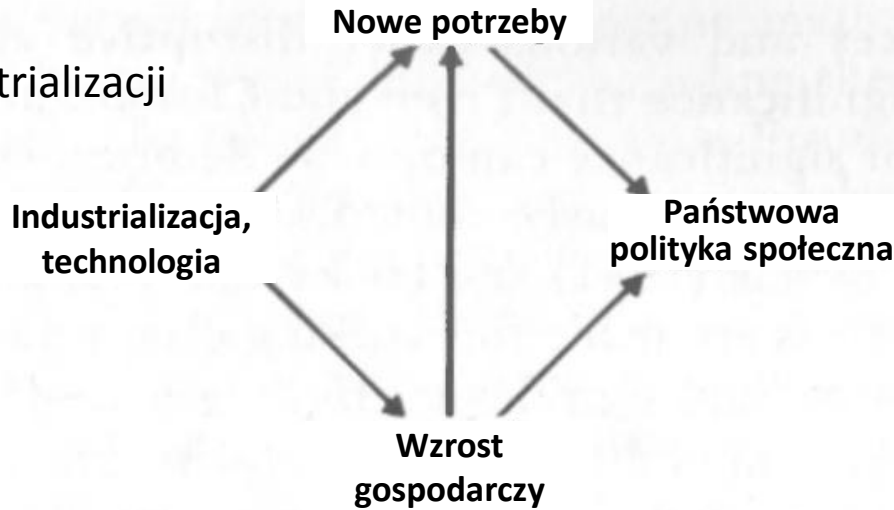
Funkcje polityki społecznej jako jej cele

Autor	Cele polityki społecznej
J. Auleytner	<ul style="list-style-type: none">• wyrównywanie drastycznych różnic socjalnych między obywatelami,• dawanie im równych szans,• asekurowanie ich przed skutkami ryzyka socjalnego
K. Boulding	<ul style="list-style-type: none">• budowanie tożsamości wspólnotowej• tworzenie integracji• przeciwdziałanie alienacji
J. Danecki	<ul style="list-style-type: none">• powszechność szeroko pojętego dobrobytu• rozwój i racjonalne spożytkowanie społecznego zasobu zdolności i umiejętności• wolność indywidualna (ekspresja dążeń jednostek), która nie realizuje się kosztem wolności innych jednostek i zbiorowości
T. H. Marshall	<ul style="list-style-type: none">• eliminacja ubóstwa,• maksymalizacja dobrobytu,• osiągnięcie równości
K. Secomski	<ul style="list-style-type: none">• wszechstronność postępu społecznego,• powszechność i równy dostęp do świadczeń socjalnych,• stopniowanie i optymalizacja tempa pożądanych zmian społecznych
B. Szatur-Jaworska i G. Firlit-Fesnak	<ul style="list-style-type: none">• bezpieczeństwo socjalne• zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu• zapewnienie ładu społecznego
J. Szczepański	<ul style="list-style-type: none">• przewyżczanie niedostatku,• szukanie sprawiedliwości w społeczeństwie,• zapewnienie warunków życia we względnym dobrobycie wszystkim obywatelom
W. Szubert	<ul style="list-style-type: none">• poprawa warunków bytu i pracy szerokich warstw ludności,• usuwanie nierówności społecznych,• podnoszenie kultury życia

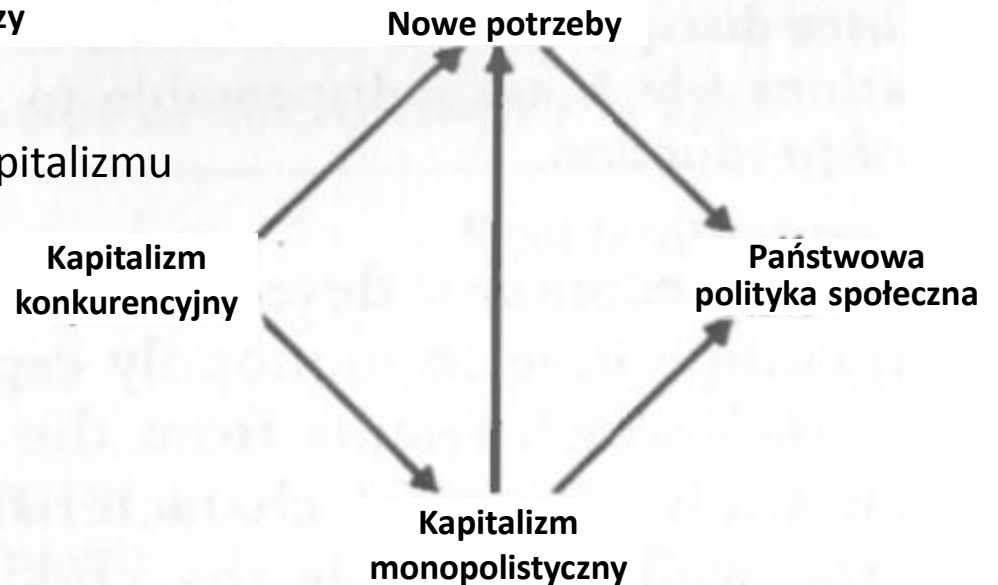
Cele mogą być przedmiotem badań, ale też służyć jako uzasadnienia, kryteria ocen, a także wyjaśnienia polityki społecznej, np. w uproszczeniu mamy ją dlatego, żeby osiągać określone cele społeczne

Teorie funkcjonalistyczne *welfare state*

Logika industrializacji

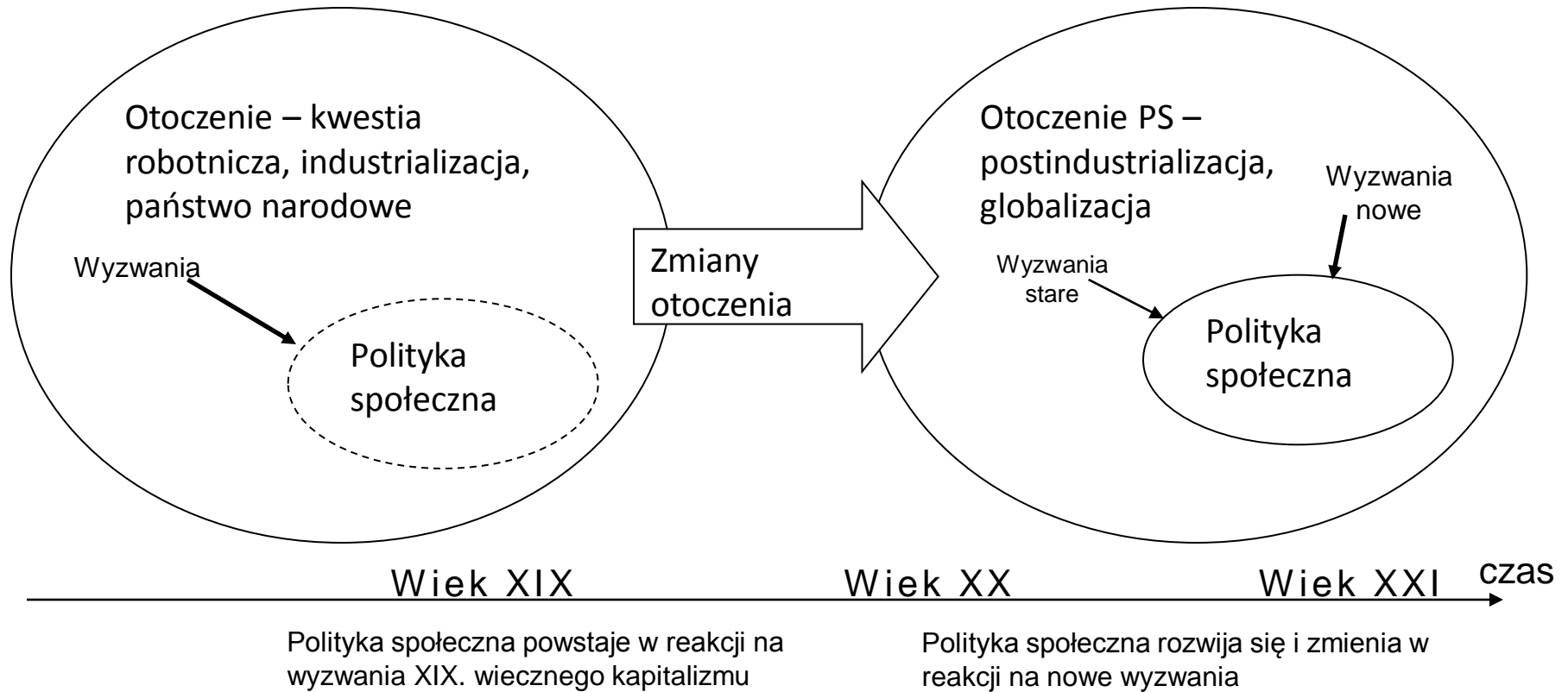

Logika kapitalizmu

Nowe potrzeby można interpretować, jako nowe wyzwania lub nowe problemy dla porządku społecznego, np. industrializacja, urbanizacja i rewolucje technologiczne powodują dezintegrację tradycyjnej rodziny, co jest nowym wyzwaniem, na które ma odpowiedzieć (nowa) polityka społeczna

Funkcjonalizm historyczny w wyjaśnieniach transformacji polityki społecznej

Nowe wyzwania, nowe ryzyka = nowe potrzeby

- Jakiego rodzaju zmiany wskazywano w wyjaśnianiu przekształceń polityki społecznej
 - Makroprocesy, transformacje społeczne, np. od społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa postprzemysłowego
 - Demograficzne, np. starzenie się społeczeństw
 - Gospodarcze, np. globalizacja produkcji i handlu
 - Polityczne, np. zmiany ustrojowe, nowe partie, nowe ruchy społeczne
 - **Nowe problemy społeczne (nowe ryzyka)**, np. wykluczenie społeczne
 - Problemy z polityką społeczną, np. nieskuteczność, negatywne skutki dla gospodarki, dla społeczeństwa

Przykład dyskursu wyzwań w retoryce Komisji Europejskiej

Wyzwania w obszarze społeczeństwo

Spadek liczby urodzeń poniżej poziomu aspiracji

Wzrost przeciętnej długości życia

Dyskryminacja i nierówności pod względem płci

Zmiany zachodzące w modelu rodziny

Podziały i konflikty międzypokoleniowe

Migracje i problemy z integracją imigrantów

Obciążenie demograficzne, wyobcowanie, wzrost ubóstwa osób starszych

Ubóstwo wielu regionów, rosnące ubóstwo dzieci

Przykład dyskursu wyzwań w retoryce Komisji Europejskiej

Wyzwania w obszarze gospodarka

Utrzymujące się bezrobocie

Niska jakość edukacji,
wypadanie młodzieży

Wypadanie z rynku pracy osób w wieku przedemerytalnym

Pracownicy mają problemy z dostosowaniem się do szybkich zmian na rynku pracy

Segmentacja rynku pracy, koniec pracy na całe życie, nowe formy zatrudnienia

Przykład dyskursu wyzwań w retoryce Komisji Europejskiej

Wyzwania w obszarze styl życia i system wartości

Słabną tradycyjne więzi rodzinne

Wykluczenie cyfrowe

Obawy związane z globalizacją i zwiększonym kontaktem z innymi kulturami

Rozwój biotechnologii - problemy bioetyczne

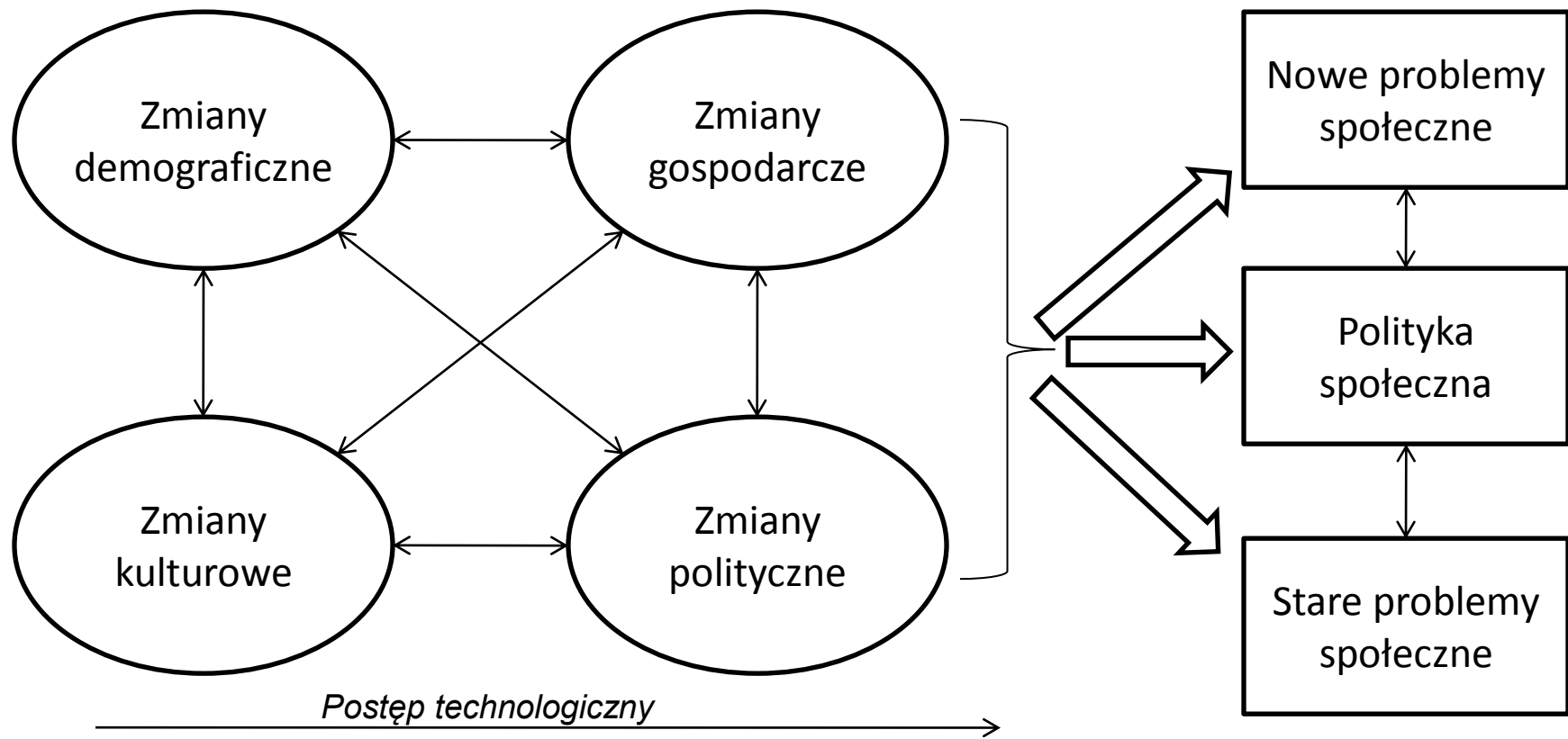
Tendencja do indywidualizacji, koncentrowanie uwagi na konsumpcji

Spada zaufanie do instytucji politycznych i udział w życiu publicznym

Model konsumpcji zagrażający klimatowi i środowisku

Nowe problemy społeczne: stres, depresja, otyłość

Funkcjonalizm uogólniony

Otoczenie i jego zmiany generują problemy dla systemu społecznego, czyli zjawiska grożące jego destabilizacją (problemy społeczne), część z tych problemów jest uznawana za nowe. Problemy wymuszają zmiany na polityce społecznej, dostosowuje się ona do nowej konfiguracji problemowej - po zmianie czyni problemy społeczne mniej szkodliwymi dla porządku społecznego, czyli jest w stosunku do niego bardziej funkcjonalna

Behawioryzm / behawioralizm

Najważniejsze założenia i pytania behawioryzmu (behawioralizmu)

- Założenia
 - W centrum analizy powinny się znajdować dające się zaobserwować zachowania, czy to na poziomie jednostkowym, czy to na poziomie agregatów społecznych
 - Wszelkie wyjaśnienia tych zachowań powinny poddawać się weryfikacji empirycznej
- Pytania
 - Co faktycznie robią zaangażowani w działania aktorzy społeczni?
 - Jak można najlepiej wyjaśnić, dlaczego to robią?

Zachowania a polityka społeczna – wybrane wątki

- **Polityka społeczna kształtuje zachowania**, style polityki społecznej od liberalnego do rygorystycznego (J. Supińska)
- Ekonomia – wpływ polityki społecznej na zachowania – **efekty behawioralne** (polityka społeczna i publiczna jako wprowadzające zmiany do układu bodźców)
- Krytyka polityki społecznej ze względu na efekty behawioralne – **pułapka bezrobocia, pułapka ubóstwa, wyuczona bezradność**